UDC 069.4:77(497.113)"18/19":929Beljanski (049.32)

ОТВОРЕНИ АЛБУМ СЕЋАЊА – ФОТОГРАФИЈЕ ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ ПАВЛА БЕЉАНСКОГ

На изложбама из фондова музеја са територије Војводине сваке године прикаже се мноштво вредних и веома важних садржаја, који су до тада стручној и широј публици били недовољно, или потпуно непознати. Спомен-збирка Павла Бељанског, као једна од најзначајнијих музејских установа на подручју Србије и региона, током 2025. године је из свог богатог фонда приредила изложбе од документарног и музеолошког значаја, а чију основу чини антологијска збирка модерне уметности коју је оформио дипломата Павле Бељански (1892–1965). Осим колекције Павла Бељанског, у оквиру ове музејске установе чувају се предмети разнородне садржине у додатних осам збирки, које институција кроз објављивање каталога Збирки и уз пратеће изложбе, чини додатно доступним стручној и широј јавности.

Поред монографије Спомен-збирке Павла Бељанског (1977, 2009), објављени су каталози Збирке ликовне уметности (2013), Збирке знамења (2014), Збирке грамофонских плоча (2020) и Збирке књига (2024). Једна од њих је и Збирка фотографија која је прошле године по први пут у целости презентована јавности. Збирка садржи појединачне и групне портрете, венчане фотографије чланова породице и пријатеља, неформалне портрете пријатеља, бројних уметника и др. Категорије фотографија обухватају формате од најранијих попут визит портрета (*carte de visite*), кабинет портрета, ручно колорисаних фотографских портрета, различитих формата фотографија типичних за период након 50-их година 20. века, начињених у професионалним фотографским атељеима, или аматерски. Временски опсег који Збирка обухвата је од више од једног века – од 70-их година 19. века, све до 80-их година 20. века. Главни корпус Збирке фотографија чине предмети из заоставштине Бељанског које су, према жељи колекционара, његови наследници заједно с другим вредним артефактима поклонили Спомен-збирци 1966. године за *Меморијал Павла Бељанског*.

Као резултат систематичне стручне обраде ове Збирке, публика се с њом премијерно упознала кроз каталог и изложбу *Рефлексије: Збирка фотографија Спомен-збирке Павла Бељанског* (30. 10. 2025 – 25. 1. 2026), ауторке Јасмине Јакшић Субић, више кустоскиње и историчарке уметности. Каталог, поред каталошких јединица са пратећим фотографијама, обухвата и стручни осврт на музејске предмете којим је ауторка на концизан начин представила садржај саме Збирке фотографија и контекстуализовала је у оквирима фотографског наслеђа и српске визуелне културе 19. и прве половине 20. века. Изложба је структурирана кроз десет (могућих) целина којим су истакнуте основне асоцијације на које позива – *Породица*, *Време*, *Уметност*, *Догађаји*, *Живот*, *Људи*, *Предмети*, *Простор*, *Сећања* и *На крају пута...* – у оквиру којих је приказана већина од укупно 416 фотографија из поменуте Збирке. Поставка је осмишљена као „отворени албум" са различитим сегментима, а у простору су посебно истакнуте фотографије у вези са Павлом Бељанским: две које је он начинио као ученик, *Манастир Манасија* (1907) и *Вече на „Бари"* (1908), затим дипломатска служба, као најјавнији простори његовог делова-

ња, и његов стан, његов најинтимнији простор. Део приказаних фотографија из породичних заоставштина сведоче и да је фотографски апарат био присутан и у породици и међу пријатељима Бељанског већ на самом почетку 20. века. На жалост, фото-апарат није сачуван у заоставштини Бељанског. Кроз посебну целину на изложби су били истакнути и репрезентативни фотографски портрети свилајначке породице Димитрија Мите Исаковића, за чијег сина је била удата сестра Павла Бељанског, као сведочанство о позицији фотографије и фотографских атељеа крајем 19. и почетком 20. века. Кроз четири видео рада публици је додатно пружен увид и у садржаје сачуваних фото-албума. Дизајн поставке потписује сценографкиња Александра Решњак Пешић.

Значај обраде целокупне Збирке фотографија Спомен-збирке Павла Бељанског и њено интерпретирање кроз каталог, изложбу и пратеће програме огледа се и у могућности праћења развоја фотографске праксе у наведеном периоду, односно могућност ишчитавања збирке као *огледала* развоја фотографског медија. Осим разнородности у типовима и форматима фотографија, на њима се могу препознати и бројне значајне личности из српске културе 19. и 20. века: лекар и песник Јован Јовановић Змај, песник и дипломата Јован Дучић, сликарка Лиза Крижанић, вајар Ристо Стијовић, архитекта Иво Куртовић и други. На фотографијама кроз које се прати дипломатски ангажман Павла Бељанског, поред југословенске елите међуратног и послератног периода, препознајемо и светске званичнике с којима се сусретао. Тиме Збирка добија на још једном слоју значаја који се огледа у могућности тумачења Збирке и као *огледала* југословенског/српског друштва, односно културне елите окупљене око Бељанског. Такође нам богатство садржаја Збирке помаже да боље упознамо личност и сензибилитет Павла Бељанског.

Током трајања изложбе *Рефлексије. Збирка фотографија Спомен-збирке Павла Бељанског* приређена су укупно четири пратећа програма – два ауторска вођења и два стручна предавања. Кроз ауторска вођења Јасмина Јакшић Субић је приближила концепт којим се водила у презентацији Збирке, њеним садржајима и отвореним могућностима интерпретација у оку савременог посматрача. Тематска предавања одржале су кустоскиње из других музејских установа, од којих је прво, на тему *Идентитети: српско грађанство на фотографијама 19. и прве по-*

ловине 20. века одржала Ивана Арађан, виши кустос-историчар уметности (Народни музеј Зрењанин). Предавање је замишљено као пандан хетерогеном садржају Збирке фотографија Спомен-збирке Павла Бељанског на коме ће се указати на паралеле у идентитетима који су представљени на изложби *Рефлексије*, а кореспондирају са онима који чине српско грађанско друштво у Војводини 19. и прве половине 20. века. Кроз различите примере прикупљене у вишегодишњем истраживању предавача у фокус су постављени фотографски портрети (који се чувају у јавним и приватним збиркама) настали у периоду од 1860. године до 30-их година 20. века. У складу са темом истраживања, фотографски материјал који је приказан публици доминантно је потицао са подручја српског дела Баната. Друго предавање одржала је Ивана Јовановић Гудурић, музејска саветница – етнолошкиња (Музеј града Новог Сада) са темом *Музеализација личних фотографија* са интерпретацијом фотографија из Заоставштине породице Угришић (кроз поднаслове *Преци, Породица и одрастање, Школовање, Промене породичних статуса, Професионални статуси и идентитети, Специфични друштвени идентитети* и *Потомци*). У другом сегменту предавања анализиране су фотографије из Меморијала Меланије Бугариновић, такође кроз неколико целина (*Преци, Младост / формирање животног стила, Професионални статуси и идентитети, Породица, Слободно време, Специфични друштвени идентитети* и *Потомци*). Предавање је значајно допринело теми музеализације и интерпретације фотографије из периода 19. и прве половине 20. века.

Међу бројним музеолошким изложбама на којима доминирају сликарска дела и сродне ликовне форме ретке су оне које на овако целовит начин представљају једну збирку фотографија, приказујући истовремено токове развоја фотографске праксе и испреплетане животне приче међу личностима које су забележене на фотографијама. *Рефлексије* су омогућиле посетиоцима, али и истраживачима да се боље упознају са хетерогеним садржајем Збирке фотографије, која се отворила ка јавности у форми „отвореног фото-албума". У складу са наведеним, каталог и изложба *Рефлексије: Збирка фотографија Спомен-збирке Павла Бељанског* представљају трајан допринос визуелној култури 20. века у Србији.

Мср Ивана Арађан
Фото: Дарко Милосављевић